

ETICKÉ SPOTŘEBITELSTVÍ - kosmetika

Kosmetický prostředek ¹⁾

- účelem je: výlučně nebo převážně čistit, parfémovat, měnit vzhled, chránit, udržovat v dobrém stavu nebo korigovat lidské pachy, nejde-li o léčivo
  - místo aplikace: zevní části lidského těla pokožka, vlasový systém, nehty, rty, zevní pohlavní orgány, zuby a sliznice dutiny ústní
- Zákon č.258 / 2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví
 Vyhláška 448 / 2009 Sb., o kosmetických prostředcích
- dozor na trhu: KHS – krajské hygienické stanice

Každý rok jsou na celém světě pro testování chemických látek (tj. včetně látek tzv. přírodních) stále používány a usmrcovány milióny zvířat. Chemické látky jsou základními složkami kosmetických výrobků. Zvřatům jsou tyto látky aplikovány do očí, na kůži, jsou nucena je polykat či inhalovat. Kromě hotových – finálních výrobků se testují jejich jednotlivé složky.

Testování na zvířatech je nejen velmi krutým, ale také nepříliš spolehlivým způsobem ověřování bezpečnosti a kvality výrobků. Řada společností již proto od testování na zvířatech upustila.

Testy na zvířatech nejsou specificky vyžadovány zákonem. Před uvedením produktu na trh musí být prokázána jeho bezpečnost schválenou metodou. Společnosti tak mohou používat schválené metody bez použití zvířat a kombinace složek, které již byly uznané jako pro lidi bezpečné. Odhaduje se, že již existuje více než 8 – 10 000 takto schválených složek. Stále více společností upouští od testování na zvířatech a i nadále vyrábí bezpečné, účinné a vysoce kvalitní kosmetické produkty a prostředky pro domácnost.

Mezi nejčastěji používaná zvířata při testování kosmetiky a prostředků pro domácnost (tzn. čistících prostředků, pracích prášků, leštidel atd.) patří myši, potkani, morčata, králíci, psi, ryby, ... Testuje se oční dráždivost, kožní dráždivost, toxicita (jedovatost), mutagenita (schopnost způsobit genetické poruchy), teratogenita (schopnost poškodit plod), karcinogenita (schopnost způsobit rakovinu), potenciál poškodit genetickou výbavu plodu nebo embrya a toxikokinetika (tzn. jak se látka vstřebává, metabolizuje, ukládá a vylučuje).

Příklady nepoužívanějších testů na zvířatech

Test oční dráždivosti

Je znám také jako **Draizův oční test** a je používán ke stanovení akutní dráždivosti látky po přímé aplikaci do oka.

Obvykle jsou používáni alespoň tři dospělí králíci pro test jedné látky. Každému králíkovi, který je **znehyněn a při vědomí**, je látka aplikována do oka, zatímco druhé oko slouží jako kontrola.

Foto: One Voice

Oko králíka produkuje **mnohem méně slz** než oko lidské a nemůže proto látku vyplavit. I to je jeden z praktických důvodů, proč je používán právě tento druh zvířat. Králíci také **nemají mrkací reflex**, což usnadňuje aplikaci chemikálií. Během testu dochází k zakalení oka, zčervenání a otoku víček. Viditelné vředy a mokvání očí je popisováno po 21 dnech po aplikaci jedné dávky. Zvřatům obvykle nejsou poskytnuty **žádné bolest tišící prostředky**.

Test kožní dráždivosti

Tento test je používán **ke stanovení agresivity** látky aplikované na kůži. Používání jsou nejméně tři dospělí **králíci nebo morčata** pro test jedné látky. Test vyžaduje aplikaci zkoušené látky na jejich **oholená a vrchní vrstvy pokožky zbavená záda**.

Foto: One Voice

Po hodinách, dnech či týdnech se objeví známky zčervenání, otoků, zánětů, praskání kůže a tvorba vředů. Obvykle **nejsou poskytovány bolest tišící prostředky**.

¹ z příspěvku: „Zkoušení bezpečnosti kosmetických přípravků a testy na zvířatech“, MUDr. Dagmar Jírová, CSc., NRC pro kosmetiku, Státní zdravotní ústav

Test akutní toxicity

Existuje několik různých typů testů toxicity. Test akutní toxicity stanovuje toxický účinek látky na celý organismus po aplikaci jedné dávky. Obvykle se používá **15-30 potkanů na test jedné látky**. Ta je podávána orálně, injekčně nebo inhalačně, obvykle **opět bez bolest tišících prostředků**. Zvířata jsou následně několik dnů pozorována a jakékoliv **projevy otravy jsou zaznamenávány**. Mezi symptomy patří změny krevního tlaku, ztráta váhy, nadměrné slinění, poškození vnitřních orgánů, vnitřní krvácení, poruchy dýchání, křeče, krvácení z očí, nosu nebo konečnicku, naježení chlupů, třes, průjem a koma. není výjimkou, že **zvířata během testu umírají**. Na konci pokusu jsou všechna přežívající zvířata usmrcena za účelem provedení pitvy.

Test teratogenity

Cílem tohoto testu je odhalit případné negativní účinky látek na **vyvíjející se plod**. Březím samicím je po dobu 10 dnů podávána zkoušená látka, poté jsou **zvířata usmrcena a plod vyjmut**. Následně jsou vyhodnocovány změny související s reprodukci a vývojem plodu.

Test LD50 = Lethal Dose 50% (test toxicity na celé tělo)

Označení Lethal Dose 50% znamená v překladu „**poloviční smrtelná dávka**“ a nazývá se tak jeden z nejkruťších testů prováděných na různých druzích zvířat včetně koček a psů. Cílem je určit množství látky způsobující **smrt poloviny pro test použitých zvířat**.

Foto: NAPA

Vždy stejně početným skupinám zvířat jednoho druhu jsou postupně aplikovány různé dávky jedné látky, a to tak dlouho, než je nalezeno množství látky, při kterém **zemře polovina jedinců ve skupině**. Závěry vyvozené pro člověka na základě tohoto testu velmi často **neodpovídají skutečnosti**, protože **mezidruhové rozdíly** ve vstřebávání látek, v jejich metabolismu a vylučování jsou značné.

Fototoxicita a fotosenzibilizace

Fototoxicita a fotosenzibilizace jsou takové reakce kůže na chemické látky, ke kterým dojde **při působení světla**. V testech fototoxicity se běžně používají malá plemena prasat, myši, potkani a králíci, ale pozorované reakce kůže jsou často **kvantitativně i kvalitativně zcela odlišné** od srovnatelných reakcí lidské kůže.

www.netestovanonazviratech.cz

www.pokusynazviratech.cz

LEGISLATIVNÍ SITUACE

Zákaz testování kosmetiky na zvířatech v EU

Zákaz testování finálních kosmetických prostředků a jejich složek platí v EU od roku 2004. A to v rámci 7. dodatku č. 2003/15/ES přidaného v roce 2003 ke směrnici EU o kosmetice č. 76/768/EHS.

Podle 7. dodatku evropské směrnice o kosmetice **platí od roku 2004 zákaz testovat FINÁLNÍ KOSMETICKÉ PROSTŘEDKY na zvířatech**, a od března 2009 vstoupily v platnost další dva zákazy:

- **Zákaz testování KOSMETICKÝCH SLOŽEK na zvířatech, bez ohledu na to, zda k daným testům existuje validovaná (schválená) alternativa.**
- **Zákaz v EU PRODÁVAT a do EU DOVÁŽET kosmetické složky a finální výrobky, otestované na zvířatech.**

Nicméně, výše uvedených zákazů se týká výjimka, a to hned pro 3 typy testů. Ty budou zakázány až od 11.3.2013 kvůli zdlouhavému procesu validace (schvalování) alternativních metod:

- 1) **Test toxicity po opakované dávce**
- 2) **Test reprodukční toxicity**
- 3) **Test toxikokinetiky**

• Nelze opomenout, že Evropská komise může udělit výjimku z výše uvedených zákazů, a to v případě, že by se objevily vážné obavy o zdravotní nezávadnost již používané složky, kterou nelze nahradit jinou složkou (která by plnila stejnou funkci) a pokud by toto testování bylo ospravedlněno detailní zprávou.

• **Platí však, že zákaz testování kosmetických výrobků a jejich složek na zvířatech v EU samozřejmě nevylučuje prodej kosmetiky, která byla na zvířatech otestována před začátkem platnosti tohoto zákazu.**

Situace od 11. 3. 2013:

Od tohoto data budou zakázány i výše uvedené tři testy, bez ohledu na to, zda budou existovat validované alterna-

tivní metody. Pro kosmetické zboží tedy bude platit úplný zákaz testování na zvířatech, a to včetně dovozu a prodeje takto otestovaných výrobků a složek. Evropská komise však bude mít stále právo udělit výjimku z tohoto zákazu (viz předchozí text).

Po tomto datu budou i nadále v prodeji výrobky obsahující složky otestované na zvířatech před uvedením těchto zákazů v platnost.

MOŽNOSTI NÁKUPU KOSMETIKY

1) Zakoupení na zvířatech netestovaného výrobku?

Kosmetický výrobek, jehož složky nebyly nikdy testovány na zvířatech zřejmě ani není možné zakoupit.

Chemický a kosmetický průmysl používá přibližně 8 - 10 000 chemických látek, které prošly celou řadou testování, včetně testů na zvířatech.

Doporučujeme nakupovat co nejmenší množství všech chemických, včetně kosmetických, prostředků a používat produkty společností, které nepodporují nové pokusy a cíleně používají složky na zvířatech otestované před mnoha lety. Řešením také může být použití, pro péči o tělo a pleť, pouze kuchyňských rostlinných olejů, speciální oleje je možné použít i na čištění zubů.

2) Značení výrobků podle předpisů EU ¹⁾

Doporučení Komise 2006/406/ES ze 7. června 2006, kterým se stanoví pokyny pro použití údajů o neprovádění zkoušek na zvířatech podle směrnice Rady 76/768/EHS, V ČR: zákon č. 258/2000 Sb., § 29, odst.5:

Výrobce nebo dovozce může využít možnosti uvést na obalu nebo v jakémkoli dokumentu, poznámce, etiketě, které finální kosmetický prostředek doprovázejí, skutečnost, že nebyly prováděny pokusy na zvířatech pouze tehdy, pokud výrobce ani jeho dodavatelé neprováděli ani nezadali žádné pokusy na zvířatech u prototypu kosmetického prostředku, finálního výrobku nebo jeho ingrediencí, ani nepoužili ingredience, které byly zkoušeny na zvířatech třetími osobami.

Textem „nebyly prováděny žádné zkoušky na zvířatech“ se rozumí, že v souvislosti s vývojem nebo hodnocením bezpečnosti kosmetického prostředku nebo jeho přísad nebyly prováděny žádné zkoušky na zvířatech. Údaj může být uveden pouze tehdy, jestli zkoušky na zvířatech byly zcela nahrazeny alternativní metodou, a nejedná se tedy pouze o zkoušky, které omezují počet nebo utrpení zvířat v pokusu. Kromě toho nezáleží na tom, kde se zkouška (včetně „přezkušování“) provádí (ve Společenství nebo třetí zemi), ani kdy byla provedena.

Textem „výrobce ani jeho dodavatelé neprováděli ani nezadali žádnou zkoušku na zvířatech (...)“ se rozumí, že výrobce ani jeho dodavatelé, včetně všech dodavatelů v dodavatelském řetězci: přímo neprováděli zkoušky na zvířatech, nezadali zkoušky na zvířatech, což znamená, že nežádali ani nezaplatili zkoušky na zvířatech například prostřednictvím sponzorování výzkumu Akademických institucí. (týká se i nečlenů EU, tj. zemí vně EU).

Jakákoli osoba, která na kosmetický prostředek uvede údaj, že v souvislosti s jeho vývojem nebyly prováděny zkoušky na zvířatech, je za tento údaj odpovědná a měla by být schopna jeho oprávněnost vzhledem ke směrnici 76/768/EHS prokázat. Platí zákaz klamání spotřebitele!

Veškeré příslušné informace musí být snadno dostupné ke kontrolním účelům.

Jakákoli osoba, která si přeje použít údaj, který označuje, že nebyly prováděny zkoušky na zvířatech, si může zvolit formulaci údaje a/nebo použít obrázek, piktogram nebo jiné znázornění za podmínky, že jsou splněny všechny příslušné požadavky směrnice 76/768/EHS.

3) Logo HCS/HPPS: NETESTOVÁNO NA ZVÍŘATECH od určitého data

V roce 1996 vytvořila mezinárodní koalice organizací na ochranu zvířat z Evropy a Severní Ameriky (ECEA) mezinárodní schéma certifikace kosmetického zboží a prostředků pro domácnost netestovaných na zvířatech, aby tak zodpovědným spotřebitelům usnadnila výběr zboží při nákupu. Toto schéma zahrnuje následující dva certifikáty:

1. Humánní kosmetický standard (HCS – Humane Cosmetics Standard)

Společnost, která byla schválena v rámci schématu HCS, neprovádí ani nezadáva testy na zvířatech za účelem testování kosmetického a toaletního zboží, včetně jednotlivých složek.

2. Humánní standard prostředků pro domácnost (HHPS – Humane Household Product Standard)

Společnost, která byla schválena v rámci schématu HHPS, neprovádí ani nezadáva testy na zvířatech za účelem testování prostředků pro domácnost, včetně jednotlivých složek.

Prostředky pro domácnost zahrnují širokou škálu výrobků jako např. prostředky na mytí nádobí, prací prostředky, čisticí prostředky, osvěžovače vzduchu, leštidla na nábytek.

¹ z příspěvku: „Zkoušení bezpečnosti kosmetických přípravků a testy na zvířatech“, MUDr. Dagmar Jírová, CSc., NRC pro kosmetiku, Státní zdravotní ústav

- HCS, jehož symbolem je skákající králík s hvězdami, je celosvětově platným standardem pro kosmetiku netestovanou na zvířatech a je udělován v Evropě, USA a Kanadě. Společnost musí stanovit a dodržovat své Datum ukončení testování na zvířatech (DUTZ) pro kosmetické složky, být otevřená auditu a neprovádět, nezadávat ani jinak nepodporovat testy na zvířatech (v celém dodavatelském řetězci). DUTZ znamená, že společnost již nesmí používat složky, otestované na zvířatech po tomto datu. DUTZ si určuje sama společnost a vztahuje se na všechny její kosmetické výrobky.

- HHPS (Humánní standard pro prostředky pro domácnost) je obdobný certifikát jako HCS. Je o to důležitější, že zákaz testování prostředků pro domácnost na zvířatech zatím v EU neplatí.

- Stejně tak důležitý je audit. HCS je jediné mezinárodní schéma pro kosmetiku netestovanou na zvířatech, v rámci něhož probíhá nezávislý audit. Ten kontroluje, že společnost dodržuje DUTZ a to tímto způsobem:

1) Ověřuje monitorovací systém dodavatelů, včetně souvisejících dokumentů a objednávek.

2) Ujišťuje se, že probíhá komunikace mezi společnostmi a jejich dodavateli, aby bylo upozorněno na jakékoliv možné přetestování složek.

Nová společnost prochází auditem do 12-ti měsíců od získání HCS a pak každé 3 roky.

HCS a HHPS jsou jedinečné systémy, jinde na světě nic takového neexistuje. Kromě EU neplatí nikde jinde zákaz testování na zvířatech u prostředků kosmetických a pro domácnost. V EU zůstanou HCS a HHPS do roku 2013 zárukou, že produkty takto označené nemají s testováním na zvířatech v posledních letech nic společného.

S využitím informací www.pokusynazviratech.eu

Situace mimo EU

V dalších zemích v Evropě a po celém světě testování kosmetiky na zvířatech nadále probíhá. Výrobky testované na zvířatech nebo obsahující složky tímto způsobem otestované tak stále tvoří velkou část nabídky na našem trhu. Nápis na obalech, prohlašující, že výrobky nebyly testovány na zvířatech sice mohou být pravdivé, ale pouze ve vztahu k hotovému výrobku, ne k jednotlivým složkám.

Další možnosti značení kosmetických výrobků

Pouze rostlinné přísady – logo Vegan

Logo Vegan (se slunečnicí) uděluje potravinám a kosmetickým výrobkům britská veganská asociace. Žadatel musí splnit následující podmínky:

Živočišné přísady: nesmí se použít ani do výrobku ani při jeho výrobě.

Testování na zvířatech: zakázáno při výrobě, vývoji, ani další stranou.

Geneticky modifikované organismy: vývoj nebo výroba GMO nesmí zahrnovat zvířecí geny nebo látky od zvířat. Produkt, který obsahuje GMO tak musí být označen.

Hygienické zásady: nádoby a další vybavení použité pro přípravu potraviny musí být oddělené od ostatního a myté zvlášť. Je nutné dávat pozor na kontaminace z neveganských zdrojů v kuchyni.

Přírodní původ složek – logo BDIH

Logo uděluje Svaz německých průmyslových a obchodních podniků (Bundesverband deutscher Industrie- und Handelsunternehmen) zabývajících se výrobou a prodejem léčiv, potravinových doplňků a přípravků péče o tělo, který sdružuje na

400 výrobců těchto produktů.

V roce 1996 vyvinul jednotná pravidla:

1. Čerstvý, surový materiál z rostlin
2. Ochrana zvířat: zákaz testování na zvířatech finálních produktů; surový materiál, který nebyl na trhu před 1. 1. 1998 může být použit, pokud nebyl testován na zvířatech, to nezahrnuje testy třetích stran; zakázáno použít produkty z mrtvých obratlovců.

3. Surový materiál získaný z minerálů je povolen, kromě těch v bodu 5.

4. Surový, čerstvý materiál s omezeným užitím z následujících přírodních látek:

- tuky, oleje, vosky, lecitiny, lanolin, monosacharidy, oligo a polysacharidy, proteiny a lipoproteiny

5. Zakázáno použití: organických a syntetických barviv, syntetických přísad, silikonů, parafinu a dalších ropných materiálů, ethoxylated raw materials

6. Konzervace – povoleny pouze určité přírodně identické způsoby:

- kyselina benzoová, její soli a ethylestery, kyselina salicylová a její soli, kyselina sorbová a její soli, benzyl alkohol

7. Zákaz použití radioaktivní radiace pro desinfikování surového materiálu.

8. Označení přírodní kosmetiky: nezávislý orgán zkontroluje plnění výše uvedených podmínek.

Podíl přírodních složek a složek z ekologického zemědělství

České certifikáty CPK a CPK bio. CPK vymezuje minimální množství složek přírodního původu v kosmetickém výrobku, CPK bio navíc stanovuje minimum 10 % použitých surovin z ekologického zemědělství.

ČESKÁ CERTIFIKOVANÁ PŘÍRODNÍ A BIKOSMETIKA

NEOBSAHUJE

- » synteticky získané parfémů
- » ropné látky typu minerálního oleje, parafinu nebo vazelíny
- » syntetické konzervační složky
- » syntetická barviva
- » vybrané tenzidy
- » živočišné složky (kromě včelího vosku a alkoholů ovčí vlny)
- » suroviny vyrobené pomocí geneticky modifikovaných organismů
- » chemické UV filtry

Minimálně 10% tvoří podíl biosložek, jejichž původ je doložen certifikátem organizace provádějící kontrolu ekologického zemědělství.

Takto označenou kosmetiku najdete v nabídce českých výrobců: M+H, Míča a Harašta s.r.o. - Saloos, Nobilis Tilia s.r.o., Botanicus, spol. s r.o., Syncare Plus, s.r.o., Naturfyt - Bio s.r.o., Pantůček Jiří MVDr., Černý Otomar, Bio Agens Research and Development - BARD, s.r.o., Biovitality, spol. s r.o., CANNABIS Pharma-derm, s.r.o.

Certifikováno již od roku 2007 dle CPK-Standardů pro přírodní kosmetiku a biokosmetiku akreditovanou kontrolní organizací KEZ o.p.s.

Přírodní a ekologický původ – logo EcoCert

Značka EcoCert pro organické kosmetické výrobky zejména z francouzsky mluvících zemí. Od roku 2002 nabízí dva certifikáty - „Eco-Cert ECO“ pro produkty, jejichž obsah je z 95 % přírodního původu,

5 % všech a 50 % rostlinných složek ekologického původu. A přísnější „EcoCert BIO“ označuje výrobky, které pochází z 95 % z přírodních surovin a 10 % všech a 95 % rostlinných složek ve výrobku je bio původu. Procentuální podíl složek z ekologického zemědělství je uváděn na obalu.

Přírodní a ekologický původ – logo Soil Association

Značka Soil Association Certification (zastřešující organizace pro ekologické zemědělství ve Velké Británii), které také určuje minimální podíl složek z ekologického zemědělství. Certifikuje od r. 2002. Přírodní kosmetika musí obsahovat minimálně 70 % organických složek ekologického původu (konkrétní procento na každém výrobku je uvedeno); pro výrobky označené pouze slovem „organic“ a logem je pak závazné minimum 95 %.

POČTY POUŽITÝCH ZVÍŘAT pro pokusné a jiné vědecké účely:

ČESKÁ REPUBLIKA

V roce 2009 bylo na pokusné a jiné vědecké účely použito 380 128 zvířat, z toho např. 63 opic, 825 psů

zdroj: Program ochrany zvířat 2010, SVS - MZE, www.svscr.cz

EVROPA

Poslední údaje jsou z roku 2008 – bylo použito přes 12 milionů zvířat.

Největší podíl tvoří Francie, Velká Británie a Německo. Údaje nezahrnují zvířata použitá na genové manipulace.

- 27 zemí uvedlo, že použilo: 21,315 psů, přes 330,000 králíků, přes 9 500 000 hlodavců, přes 750 000 ptáček a přes 9 000 primátů (9 569 primátů ze starého a nového světa a poloopic).

- 319 117 zvířat bylo použito pro testy akutní letální toxicity, jako je LD50. 354 z toho bylo psů.

- 56% opic starého světa pochází stále ze zemí mimo EU, např. z Asie

CELOSVĚTOVĚ

Podle průzkumu BUAV a Dr Hadwen Trust se odhaduje celosvětové použití obratlovců v počtu mezi 82 a 154 milióny (115 million průměr) ročně. 79% tvoří země, které nepublikují údaje. Na základě šetření BUAV odhaduje, že nejvyšší počty zvířat jsou používány v těchto 10 zemích: USA, Japonsko, Čína, Austrálie, Francie, Kanada, Velká Británie, Německo, Tajvan a Brazílie.

zdroj: British Union for the Abolition of Vivisection, www.buav.org.uk